

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ**

МОВА І ПРАВО

09 листопада 2016 року

Дніпро 2016

УДК: 811.161.2:372.461

ББК: 81.411.1-7я43

М 34

Матеріали науково-практичного семінару «Мова і право» (09 листопада 2016 року, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ). – Дніпро: ДДУВС, 2016. – 249 с.

(в авторській редакції)

Вміщено матеріали науково-практичного семінару, в якому взяв участь професорсько-викладацький склад мовних кафедр Дніпра та інших міст України. Тематика статей охоплює актуальні проблеми системного підходу до термінотворення, перекладу, вивчення та застосування іноземних слів під час навчання рідній та іноземній мовам у спеціалізованих вищих навчальних закладах, погляди про культуру професійного мовлення (українською та англійською мовами), медіаосвіту та медіавпливи на аудиторію, а також правову підтримку української мови в Україні. Матеріали науково-практичного семінару можуть бути використані викладачами для підготовки до занять із рідної та іноземної мов, а також для розробки підручників та посібників, які б передбачали достатню мовну підготовку старшокласників, здобувачів вищої освіти, слухачів магістратури та ад'юнктури.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

д-р філол. наук, проф. професор кафедри українознавства та
А. М. Поповський іноземних мов

канд. пед. наук, доц. завідувач кафедри українознавства та
Н. О. Побережна іноземних мов

канд. філол. наук, доц. доцент кафедри українознавства та
І. Д. Гречухіна іноземних мов

канд. філол. наук, доц. доцент кафедри українознавства та
Т. В. Крашеніннікова іноземних мов

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

Рекомендовано до друку Вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

(протокол №4 від 26.12.2016 р.)

© Автори, 2016 з

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ПРОБЛЕМАТИКА ОЧИМА НАУКОВЦІВ	
Гречухіна І.Д., Пакулова Т.В. Іншомовна підготовка правоохоронців: виклик часу.....	7
Дехтярєва Ю.В., Кузнецова К.С., Липська І.І. Застосування кейс-методу та інтернет-ресурсів у формуванні комунікативної компетентності у студентів технічних ВНЗ.....	11
Єгорова І.В. Психолінгвістичні особливості взаємовпливу мови і культури на процес вивчення іноземної мови.....	18
Ільєва К.А., Тютюнник В.Ю. Інтегрований урок як форма навчання, що сприяє розвитку професійно орієнтованої міжкультурної комунікативної компетенції.....	24
Крашеніннікова Т.В. Нищення народу України за мовними ознаками.....	29
Ляпичева О.Л., Овсєєва М.О. Про деякі особливості комунікації жінок в оповіданнях М. Жванецького.....	36
Мороз В.Я. Публіцистична концепція Т.Г.Шевченка до його передмов.....	41
Нагорна Ю.А. Загальний аналіз юридичної лінгвістики та перспектив її розвитку.....	47
Побережна Н.О. Аналіз структури і змісту іншомовної підготовки правоохоронців: тенденції, проблеми, перспективи.....	51
Поповський А.М. Лексико-семантичні функції слова «тюрма» в поезії В. Симоненка.....	57
Проценко О.А. Етика ділового спілкування.....	61
Руколянська Н.В. Поняття «правничий текст» у науковій літературі.....	67
Скляр К.О. Англійська мова у формуванні професійної мовленнєвої компетенції юристів.....	73
Тимофіїва К.М. Культура мови в закладах освіти.....	77
Федишин О.М. Самостійна робота як один із аспектів вивчення іноземної мови в немовних ВНЗ.....	84
Шубенок Т.І. Презентація як елемент самостійної роботи та її роль у розвитку усного та писемного мовлення.....	88
Юськів Б.М. Відображення національного менталітету та українського характеру в галицьких пареміях в аспекті концептосфери права.....	92
УКРАЇНСЬКА НАУКА ОЧИМА СТУДЕНТІВ	
Анісімов Д.О. Окремі аспекти впливу іноземної мови на свідомість суб'єкта пізнання.....	103
Балюра А.О. Медіа вплив на формування особистості в умовах інформаційного суспільства.....	107
Біденчук Т.М. Специфіка тлумачення і розуміння понять «право» та «юриспруденція».....	113
Войтюк М.П. Вимоги до правоохоронців України щодо володіння англійською мовою.....	117
Гайко В.А. Мовленнєва культура юриста як комунікативний чинник у його професійній діяльності.....	122

Голобородько В.В. Особливості інформування та пропаганди і актуальні методи їх визначення.....	128
Горелік Д.С. Медіаосвіта та медіавпливи на аудиторію.....	135
Денисенко Є.М. Лінгвоцид як різновид злочинів проти українського народу.....	139
Дівісенко К.Ю. Драндабула К.І. Порівняльна характеристика вживання юридичних термінів в Україні та США.....	149
Іщенко В.О. Поняття і значення мовленнєвої маніпуляції та її застосування юридичній діяльності	155
Мацюк Є.С. Жаргонна лексика у мовленні студентів.....	160
Міхнян М.І. Специфіка спілкування працівників Національної поліції з іноземцями.....	166
Пристапа Д.В. Сучасна юридична лінгвістика в Україні та світі.....	171
Сарана І.Ю. Професійна культура юриста.....	176
Скорик Т.М., Умеренков О.О. Англomовна юридична термінологія: проблеми перекладу.....	182
Сушицька К.О., Троян Т.В. Проблеми перекладу юридичних термінів з іноземних мов (на матеріалі англійської правничої термінології).....	188
Токарчук Ю.А. Види мовленнєвих правопорушень.....	196
Требухов О.О. Співвідношення мови та права.....	203
Тюра О.І. Комунікативна культура і комунікативна компетенція юриста: суть, специфіка, особливості.....	208
Фоменко В.А. Наукове осмислення понять «комунікативна культура» і «комунікативна діяльність» юриста.....	213
Чепеляк К.В. Дослідження юридичної лінгвістики в Україні.....	217
Шевцова Д.І. Психолінгвістика та її значення в роботі правоохоронця.....	223
Штирхунова А.Д. Культура спілкування поліцейських із громадянами....	228
Яворська М.С. Типові відхилення від орфоепічних норм у мові жителів Полтавщини.....	234
Яковлєва Ю.Ю. Комунікативна культура юриста: поняття і суть.....	240
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	245

НИЩЕННЯ НАРОДУ УКРАЇНИ ЗА МОВНИМИ ОЗНАКАМИ

Крашеніннікова Т.В.

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

У статті зроблено огляд проблем історичного та сучасного лінгвоциду в мовному середовищі українців, спираючись на світовий досвід. Зазначено види лінгвоциду, які застосовувалися до української мови, та означено пробні шляхи виходу із ситуації, що склалася в Україні.

Ключові слова: українська мова, лінгвоцит, національні меншини, мови світу.

The article analyses the problems of historical and today's linguicide in the language environment of Ukrainians relying on global experience. The types of linguicide applied to the Ukrainian language have been defined and the experimental ways out of the existing situation in Ukraine have been determined.

Key words: the Ukrainian language, linguicide, national minority, global languages.

Постановка наукової проблеми та її значення. Українській мові належить важлива роль у процесі утвердження та зміцнення такої держави, як Україна. Усі дії та діяння, що відбуваються в нашому суспільстві, залежать від мовної свідомості нації та мовного виховання. На думку П.О. Селігея, рівень розвиненості суспільної мовної свідомості визначають за мовним законодавством (як широко й досконало мовне життя охоплене юридично і який ступінь мовного порядку досягнуто де-факто, як забезпечено мовні права і як виконуються мовні обов'язки); мовною політикою (чи існує в країні урядовий орган, що опікується мовним контролем та охороною мови); мовною освітою (скільки готують викладачів-словесників на душу населення, скільки годин відведено мовним дисциплінам на різних щаблях освіти); мовними дослідженнями (наскільки престижною й розвиненою є лінгвістика, скільки коштів виділяють держава і наукові фонди на видання мовознавчої літератури) [5, с. 23-24]. Нашому суспільству заважає повноцінно розвиватися не лише рівень розвитку суспільства, а ще й ігнорування керівництвом держави та й самим народом проблеми, яка існує в нашому мовному середовищі вже багато років – це питання мовного нищення нашої нації – лінгвоциду.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Ми бачимо, що сьогодні час від часу з'являються наукові праці присвячені цій проблемі, але крім називання фактів, опису цього процесу як нищення мовного суспільства за допомогою різних засобів та заходів детальних досліджень майже немає.

Мета статті: зробити огляд проблем історичного та сучасного лінгвоциду в мовному середовищі українців.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Лінгвоцид (мововбивство) є свідомим, цілеспрямованим нищенням певної мови як головної ознаки нації. Він спрямовується, в першу чергу, проти писемної форми мовлення як надійний засіб збереження історичної пам'яті народу, що дає можливість існуючим поколінням

ідентифікуватися з попередніми. Кінцевою метою цього явища є не геноцид (фізичне винищення певного народу), а етноцид (ліквідація якогось народу як окремої культурно-історичної спільноти). Організатори цього злочину прагнуть знищити історичну пам'ять, етнічний імунітет, національну самототожність конкретної нації, позбавити його територіальної єдності, спричинити так звану історичну амнезію.

Для цього застосовувалася *заборона національної графіки* (у царській Росії було заборонено український, білоруський та литовський алфавіти, у радянський час мусульманські народи СРСР не мали права використовувати арабське письмо, молдавани – латиницю і т. д.), *фізичне знищення пам'яток писемності* (1964 року було влаштовано підпал україністики в Бібліотеці АН УРСР у Києві, вогнем і водою було знищено 414 000 одиниць зберігання, а за намагання написати правду про цей факт А. Шевчукові радянська система справедливості подарувала п'ять років ув'язнення). Форми лінгвоциду можуть бути жорстокими чи поміркованими, відвертими чи закамуюльованими, однак це не міняє ні суті, ні кінцевої мети лінгвоциду. Історично відомо, письмо і мова, – писав американський учений І. Дж. Гельб, – є зовнішніми символами нації, саме тому першим завданням завойовника у вигубленні підкореного ним народу є знищення скарбів його писемного слова, наприклад: Кортес, завоювавши Мексику в 1520 р., наказав спалити всі ацтекські книги – адже вони служили би тубільному населенню нагадуванням про його колишню славу; іспанська інквізиція, відправляючи євреїв на вогнище, спалювала разом з ними і їхній Талмуд; нацисти, намагаючись знищити ідеології, ворожі їхній власній, спалювали книги своїх супротивників. У стародавній Індії носії неарійських мов не мали надії вибратись із нижчих каст; у Китаї, щоб зайняти хоч найнижчу посаду, треба було скласти іспит з ієрогліфічного письма, і хто не знав китайської мови, не мав у житті найменших шансів. В окупованій іспанськими фашистами Каталонії один із перших заходів режиму Франко стосувався каталанської мови (найбільш значної з європейських мов, яка не є офіційною мовою незалежної держави). Було заборонено викладати цю мову в школах і вищих навчальних закладах, публікувати нею газети, журнали і книги, правити Службу Божу, листуватись, розмовляти в робочий час, називатись каталанськими іменами, вживати рідні географічні назви, у тому числі слово Каталонія. На території іспанії такий вид злочину застосовувався до кастильської, галісійської, каталанської та баскської мов.

Як бачимо, в прикладах яскраво проглядається історія України. З нами чинили та чинять подібно. У період СРСР, за словами Ю. Шевельова, з самого приходу до влади перед більшовиками стояло питання ставлення до мов двох найбільших після росіян слов'янських народів – українців та білорусів. Питання про так звані «національні меншини» (поляки, болгары, чехи) не було таким актуальним, бо ці національності були малочисельними, не жили компактними масами і здебільшого не виявляли високого рівня національної свідомості [7, с. 512-513]. Схематично Ю. Шевельов виділив такі етапи більшовицької політики щодо української та білоруської мов: *до*

кінця 1919 року – безумовне ігнорування й відкидання української та білоруської мов: У цей період Голова українського уряду Х. Раковський заявив (13.02.1919), що «декретування української мови як державної є реакційною нікому не потрібною справою». У журналі «Червоний Прапор» (09.09.1919) цей виступ викликав невдоволення української громади: «Ці «братські відносини» занадто безцеремонні, і посягають вони не лише на хліб і цукор, але і на душу народу: такої шаленої і ганебної русифікації, яка йде тепер хвилею по всій Україні, ми не знали» [7, с. 513, 514];

1920 – 1923 рр. – сприяння розвитку цих мов у деклараціях при фактичному ігноруванні й підозрілому ставленні до носіїв цих мов: Рішення ЦК РКП є таке: «Оскільки на ґрунті багатовікового пригноблення серед українських мас спостерігаються націоналістичні тенденції, члени РКП обов'язані ставитися до них з надзвичайною терпимістю й обережністю. Негайно мають бути вжиті заходи, щоб в усіх радянських установах була потрібна кількість урядовців, які знають українську мову і щоб надалі всі службовці вміли говорити по-українськи» [7, с. 513, 515-516];

1923 – 1929 рр. – сприяння розвитку цих мов і намагання взяти цей процес у свої руки: З 1923 року видавництва переходять на видання майже виключно українських і білоруських книжок; українізується 85% преси; найкращі театральні приміщення передаються українським театрам, російський театр практично перестає існувати в Україні. З метою українізації службовців по містах застосовується мережа «Курсів українознавства», що стають осередками не тільки навчальної, але й наукової праці над проблемами українського мовознавства. Вони ж виділяють контролерів, що несподіваними ревізіями повинні контролювати, наскільки переведено на українську мову ділове листування кожної установи тощо [7, с. 513, 516-522];

1930 – 1938 рр. – розгром української й білоруської культури, витиснення мов цих народів на задній план, намагання розкласти й деморалізувати їх із середини; 1939 – 1941 рр. – загравання з українською і білоруською інтелігенцією, удавання сприяння розвитку вказаним мовам, зовнішні поступки при продовженні курсу на русифікацію народу: Наслідки цього періоду: усі учасники українізації були на обліку; починається шалене цькування всього українського, що особливо зростає після самогубства народного комісара освіти М. Скрипника; історія мови проголошується шкідливою і антинауковою, бо вона не відображає класову боротьбу; офіційне цькування серйозних науковців і дискредитація мовознавчої науки називали «мовознавчою дискусією»; почалося активне нищення культурної еліти української, білоруської, польської, болгарської [7, с. 513, 522].

Останнє десятиліття використання української мови на Донбасі та Криму подавалося та подається росіянами як замах на громадські права й порушення Європейської Хартії регіональних мов національних меншин. Хоча історично діями Росії були: різнопланові диверсії, сварки, провокування внутрішніх братовбивчих конфліктів тощо. Росіяни застосовували дії лінгвоцидного характеру до українців, білорусів, татар,

греків, євреїв, вірмен, грузинів, німців, болгар, гагаузів, чехів та інших народів. Після збройного етапу завоювання Росією Туркестану наступним етапом була **мовна агресія** – русифікація: одним із найбільших державних завдань країни загарбника було поширення «государственного языка». Подібне ми спостерігаємо сьогодні в Криму та на окупованих територіях Донбасу.

Зосередимо увагу на **видах** лінгвоциду, які застосовували щодо української мови: лінгвоцид через заборону мови чужою державою (Церквою). Цей вид до українців застосовували у СРСР, Польщі, Чехословаччині, Румунії, Угорщині; лінгвоцид через приниження статусу й престижу мови; лінгвоцид через оголошення мови неприродною; лінгвоцид через оголошення мови неавтохтонною; лінгвоцид через «зближення» і уподібнення; лінгвоцид через ставлення до носіїв мови; лінгвоцид через освіту; лінгвоцид через демографічну політику; лінгвоцид через привілеї для панівної мови і її носіїв; лінгвоцид через «свободу вибору» мови; лінгвоцид через «розквіт» мови; лінгвоцид через боротьбу із тпк званим «засиллям української мови» тощо.

Такий вид злочину у світовому масштабі спричинив появу Червоної книги мов, у якій чітко прописані: **вимерлі мови** (мови, для яких немає жодного живого носія; наприклад, полабська, південна мансі, словінська, пруська, готська, чагатайська, далматинська, керекська); **мертві мови** (які або вимерли до 1500 року (дата у книзі визначена умовно), або розвинулися в сучасні мови (як латина); книжні мови (мертві мови, тексти яких використовуються і зараз); крім цього, існує кілька «відроджених» вимерлих (корнійська, менська) і мертвих (іврит) мов, які є особливими випадками; **можливо вимерлі мови** (мови, що безумовно існували в недалекому минулому, наприклад: західна мансі, каппадокійська грецька, убихська (традиційно вважається мертвою, але фактично йдеться про смерть у 1992 році останнього відомого носія), фергансько-кипчацька мови, Хотонський етнолект уйгурської мови); **на межі зникнення** (майже вимерли, є кілька десятків носіїв (хоча може бути і до декількох сотень), всі з яких похилого віку. З їх смертю мова однозначно вимре. Наприклад, лівська, водська, орокська, південноюкагірська, айнська, манчжурська; **зникаючі мови** (носіїв більше (від двох сотень до десятків тисяч), але серед дітей носіїв практично немає. Така ситуація може зберігатися протягом довгого періоду, якщо мова є «другою» і використовується в побуті тільки деякими дорослими. Наприклад, іжорська, вепська, північноюкагірська, удегейська, ідиш (у Росії), нижньолюжицька, селькупська, нівхська, кетська; **неблагополучні мови** (деякі діти (принаймні, в якомусь віці) розмовляють мовою, але їх число скорочується. Загальне число носіїв може коливатися від однієї тисячі до мільйонів, наприклад, ненецька, карельська, комі, ірландська, калмицька, хакаська); **нестабільні мови** (мовою користуються люди різного віку, але у неї немає ніякого офіційного або іншого статусу або вона не користується великим престижем, або етнічна територія настільки мала (1-2 села), що може легко зникнути в результаті катаклізму (лавина з гір, повінь, війна).

Приклади: білоруська, долганська, чеченська, евенська, фризська, чукотська, мегрельська, галісійська, баскська, ідиш (у світі); **благополучні мови** (не вимирають, англійська, арабська, німецька, іспанська, російська, китайська, французька, українська і т. д.

За інформацією висвітленою на інтернет-сайтах 19 лютого 2009 року побачив світ «Атлас мов світу, що знаходяться під загрозою зникнення» у новій редакції. Попередня редакція 2001 року вже не відображає дійсного стану справ. Так, у старій редакції з 6900 мов, що знаходяться під загрозою зникнення, називалися 900, а в 2009 році ця цифра зросла майже втричі. Тепер у статус мертвих мов можуть перейти понад третини живих мов планети. 21 червня 2012 року компанія Google Inc. повідомила про проект з порятунку вимираючих мов (Endangered Languages Project), у базі даних сайту було 3054 мови. Сутність проекту полягає у створенні сайту, на якому централізовано подана інформація про мови, що перебувають на межі зникнення. Географічне розташування носіїв мови можна подивитися на спеціальній інтерактивній мапі.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Захист нашої державної української мови повинен бути справою не лише української держави, правоохоронних, силових та адміністративних органів і Президента України, а всього народу. Ми маємо протистояти явному чи скритому лінгвоциду з позиції знання, усвідомлення того, що є мова, як і за якими законами вона живе, яка її роль у житті людини і народу.

Зберігаючи не лише історію держави, а й історію української мови, ми повинні пам'ятати що; українська мова була офіційною у Великому Князівстві Литовському; нею спілкувалися польські королі з династії Ягеллонів; вона функціонувала як мова дипломатичних стосунків між Молдовою і Оттоманською Портою тощо.

Як писали мовознавці, що досліджували проблему лінгвоциду у світі, мова – це «психіка в звуках». Вона ніби зростається з кожним мовцем і з народом загалом. Для багатьох публіцистів і учених саме українська мова асоціюється з демократичністю, правами людини, порядністю, моральністю – в ній немає «субкоду дна». Зазіхання на мову сприймається як зазіхання на саму сутність спільноти й індивіда.

Мова – активна сила історії, з якою творяться або через яку розпадаються держави. Мова в Україні є об'єктом постійної політичної боротьби. Фактично йдеться про перспективи України як держави і як нації. Верховна Рада України проголосувала за 13 мов, які має захищати наша держава, але не за меншинні айсорську, караїмську, кримчацьку та ін., які справді потребують всебічної підтримки, бо самі існувати не зможуть, а за польську, румунську, угорську і, звісно, російську, які використовувалися (і використовуються) для винародовлення й асиміляції українців.

Українська мова ще в 60-і роки минулого століття входила до 50 найпоширеніших мов світу. Внаслідок деукраїнізації українців в Україні вона це місце втратила. Однак все ще входить у першу сотню мов і зберігає шанси на зростання свого міжнародного значення.

Література

1. В оборону української мови / Прихідько. – Катеринослав, 1918. – 23 с.
2. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. – К.: Дніпро, 1993. – 447 с.
3. Голубець М. Русифікація – люмпенізація – вульгаризація. – Львів: Вид-во «ПОЛІІ», 2006. – 48 с.
4. Гринів О. Україна і Росія: партнерство чи протистояння? Етнополітичний аналіз. – Львів, 1997. – 384 с.
5. Селігей П.О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / НАН України, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 118 с.
6. Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциту: Документи і матеріали / Упоряд.: Л. Масенко та ін. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 399 с.
7. Шевельов Ю. Нарис сучасної української літературної мови та інші лінгвістичні студії (1947-1953). – К.: Темпора, 2012. – 684 с.